

Jan Christiansen

En modig göteborgare som retade Moskva

[20-talets Göteborg var starkt politiskt polariserat. I Moskva finner Jan Christiansen spåren efter Martin Andersson, en självständig kommunist som stod upp mot antisemitismen.]

Det är med spända förväntningar jag besöker det tidigare Institutet för marxism-leninism i Moskva. I dess korridorer har Kominternledare som Zinovjev och Kamenev rört sig, för att inte tala om deras baneman Stalin. Efter några timmar i arkivet träder ett bekant namn fram ur historiens töcken; Martin Andersson, grundare av Göteborgs hyresgäströrelse, kommunistisk fullmäktigeledamot och från 1923 utgivare av veckotidningen *Minareten*. Hans kommunism var av det självständiga slaget, så omnämns han också i februari 1925 i ett brev till Kominternledningen: Avsändare, SKP:s partisekreterare Oskar Samuelsson, vill varna för Anderssons opålitlighet: "en individualist som i en boulevardtidning kritiserar sitt eget parti". En anklagelse som kunde ha stått honom dyrt om han befunnit sig i Moskva.

I Göteborg hade den demokratiska rösträttens införande förstärkt den politiska polariseringen. Socialdemokraternas majoritet var knapp, högern större än liberalerna. Sedan tidigare fanns i stadens mellanskikt en antisemitisk opinion, nu med tidningen *Vidi* som slagkraftigt språkrör. Här kunde man redan i november 1923 läsa en hyllningsartikel om Adolf Hitler. Samma år hade Antisemitiska föreningen grundats med huvudsäte i Göteborg.

Minareten stod under dessa år för det främsta motståndet mot Göteborgs många nazist-sympasitörer, en modig journalistik i Segerstedts anda. I en typisk artikel från 1925 avvisas den rasistiska ideologin: "För oss må en person vara svensk, jude, norsk, tysk, grek, tattare, finne eller något annat – för oss är han först och främst människa". Sitt största journalistiska scoop gjorde Andersson sommaren 1929, då han kunde publicera Antisemitiska föreningens medlemsförteckning med namn och adresser. Listan upptog över 400 medlemmar, mer än en fjärdedel köpmän, bland dem kända personer som Sven Gulin och Frithiof Waidele. Däremot fanns inga företrädare för stadens stora bank- och industriledare på listan. Den ekonomiska eliten i Göteborg var liberalt sinnad.

Andersson styrde sin tidning efter eget huvud och det så framgångsrikt att den vida överträffade partipressen i popularitet. Därmed blev han en nagel i ögat också för det egna partiet. Sin politiska integritet slog han hela tiden vakt om. När han 1936 återvände till SAP var det som syndikalistisk socialdemokrat.

Tidigare publicerad i *Göteborgs-Posten* (30 maj 2012)

Förf. Jan Christiansen är historiker vid Göteborgs universitet.